

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVIII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

24 лютого 2026

Київ 2026

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. Т.В. МАРЕНИ, Київ: МДУ, 2026. с. 353

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 9 від 25 лютого 2026 року)

Редакційна колегія:

Голова Марена Т.В., в.о. ректора МДУ, кандидат економічних наук, доцент;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Демидова Ю.О., проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 24 лютого 2026 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методик викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний університет, 2026

Небрат Сергій,
магістр історії та археології, заступник керівника археологічної експедиції,
Маріупольський державний університет

Забавін В'ячеслав,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та археології,
Маріупольський державний університет,
науковий співробітник Інституту археології, Словацька академія наук ¹

**ПЕЧЕНІЗЬКЕ ПОХОВАННЯ З КУРГАНУ БІЛЯ СЕЛА ОРЛОВСЬКЕ
У ПІВНІЧНО-СХІДНОМУ ПРИАЗОВ'І
(за матеріалами розкопок В.К. Кульбаки)**

У 1991 р. Маріупольська археологічна експедиція під керівництвом В. Кульбаки проводила масштабні роботи на теренах Донецької, Луганської, Херсонської та Миколаївської областей. Було досліджено 12 курганів в зонах новобудов [9]. На окрему увагу заслуговує курган біля с. Орловське у Північно-Східному Приазов'ї, який належить до т. зв. «довгих» курганів зрубної культури. Тому не дивно, що його матеріали неодноразово привертати увагу дослідників зрубних старожитностей. Спочатку були введені в науковий обіг окремі його комплекси [10, с. 52], а згодом була зроблена майже повна публікація його матеріалів [7]. Однак залишилися поза увагою матеріали окремих поховань, зокрема катакомбного часу й середньовіччя. Оскільки могила кочівника становить певний інтерес для дослідників середньовічних старожитностей, то її публікація залишається актуальною.

Курган входив до складу групи з чотирьох насипів, розташовувався на високому правому березі р. Кальміус, за 1,2 км на північ від с. Орловське Тельманівського р-ну Донецької обл. Довжина кургану 60 м, висота 2,3 м. Всього в кургані було виявлено 12 могил. Первинний насип кургану було споруджено над раннім катакомбним похованням 4. Протягом певного часу курган слугував могильником для племен інгульської катакомбної культури (поховання 2 та 3). Наступний етап функціонування курганного некрополя визначається зрубним часом (поховання 6–12). Культурна приналежність поховання 1 залишилася невизначеною. Носії зрубної культури змінили конфігурацію кургану, його насип в плані став видовженим. На момент здійснення кочівницького середньовічного поховання 5 курган мав довгий насип та займав південне положення в групі курганів.

---

¹ Робота виконана за підтримки грантових проектів VEGA 2/0017/24 та VEGA 2/0061/26 Інституту археології Словацької академії наук.

Поховання 5 (Рис. 1) відкрите під R, на глибині 2,1 м. Поховальна споруда – вузька яма розмірами 2,1×0,6 м, орієнтована довгою віссю за лінією ПнСх–ПдЗх. В заповненні могили, на 0,5 м вище рівня долівки поховання, були виявлені кілька каменів, ймовірно, розташованих на рівні перекриття поховання. Долівка поховання вкрита білим волокнистим тліном. На дні виявлено кістки небіжчика, над кістками простежено залишки дерева. Кістяк лежав випростано, головою на ПдСх. Череп покоївся на правій скроні. Кістки рук та ніг витягнуті. Права рука та частина грудної клітини зруйнована землерийними тваринами. На ПдСх від черепа людини знаходився череп коня. Біля правої ноги померлого – кістки ніг коня. Вздовж тулуба, на правому плечі, було виявлено залишки берестяного колчана з залізними накладками та чотири залізних наконечники стріл, які знаходились всередині. Поруч з лівою стегною кісткою знайдено залізний ніж, між стегновими кістками та в районі грудної клітини знайдено дві пряжки, біля тазових кісток – два залізних кільця. На черепі коня виявлено залізні вудила.

Опис знахідок: 1. Пряжка залізна. Рамка пласка, прямокутна (наближається до вісімкоподібної), з одним стрижнем. Розміри: 5,8×4,2 см, завтовшки до 1,0 см. 2. Пряжка залізна. Рамка пласка, вісімкоподібна, з одним стрижнем. Розміри: 4,5×3,0 см, завтовшки до 0,5 см. 3. Ніж залізний. Клинок трикутний в перетині. Розміри: довжина клинка 7,0 см, довжина хвостовика 4,5 см. Простежені залишки дерев'яного руків'я. 4. Кільце залізне, сплющене. Розміри: у перетині 1,2×0,5 см, діаметр 4,0 см. 5. Кільце залізне, сплющене. Діаметр 4,2 см. 6. Вудила залізні. Стрижень дугоподібний завдовжки 13,5 см, у перетині 1,0 см, кільця діаметром 3,7 см. 7. Наконечники стріл черешкові, ромбовидні з найбільшим розширенням у верхній частині довжини пера (3 шт.). Довжина леза 6,5 см; 4,5 см; 3,1 см. Довжина черешків відповідно: 5,0 см; 2,7 см; 2,2 см. 8. Наконечник стріли черешковий, ромбоподібний з найбільшим розширенням у середній третині довжини пера (1 шт.). Довжина леза 5,5 см. Довжина черешка: 3,9 см. 9. Колчан берестяний, усіченої конічної форми. В перетині півкруглий. За допомогою залізного окуття денце кріпилося до бокових стінок. До стінки приєднана залізна фігурна петелька для кріплення. Верхня частина виробу мала залізне окуття, чотири прямі оковки, які кріпилися за допомогою двох голівок на кінцях. Загальна довжина виробу близько 75 см, ширина в верхній частині 10 см, ширина в нижній частині 18 см.

За комплексом ознак поховального обряду, зокрема орієнтацією тіла небіжчика у західний напрямок, а також наявності решток коня (залишки опудала у вигляді шкіри з головою та ногами) дають підстави віднести даний комплекс до кола печенізьких старожитностей. Додатково це підтверджують знахідки речей, в першу чергу, вісімкоподібної пряжки. Типологічно близькі наконечники стріл були знайдені в печенізьких похованнях на інших територіях. Залізний ніж також можна вважати однією з типових категорій поховального інвентарю [8, с. 186–187].

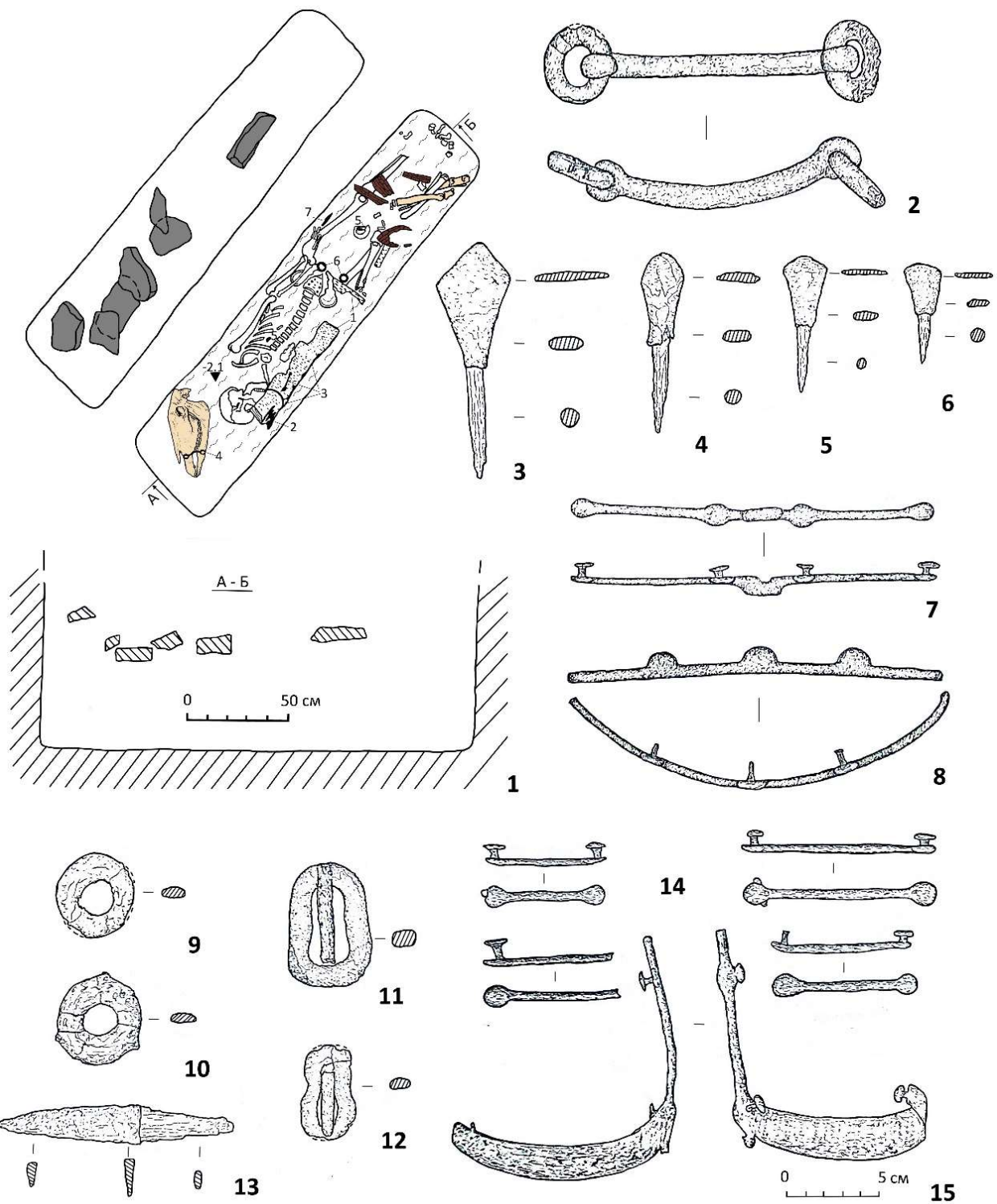

Рис. 1. Орловське, курган 1, поховання 5.

На особливу увагу заслугоує берестяний колчан – атрибут військового екіпірування, широко відомий як в печенізьких похованнях, так і за матеріалами різних тюркських народів Східної Європи та Азії. Відомі іконографічні зображення подібних колчанів, які носили вершники з правого боку. Залізні кільця та щонайменше одна з пряжок були складовою частиною ремінного екіпірування, необхідного для підвішування колчана (Рис. 2).

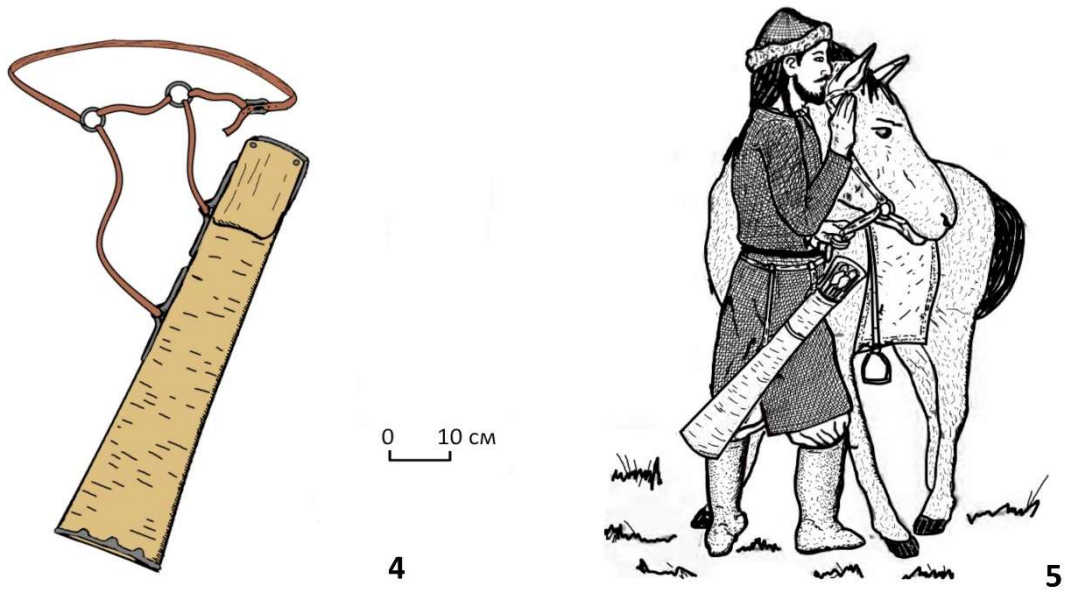
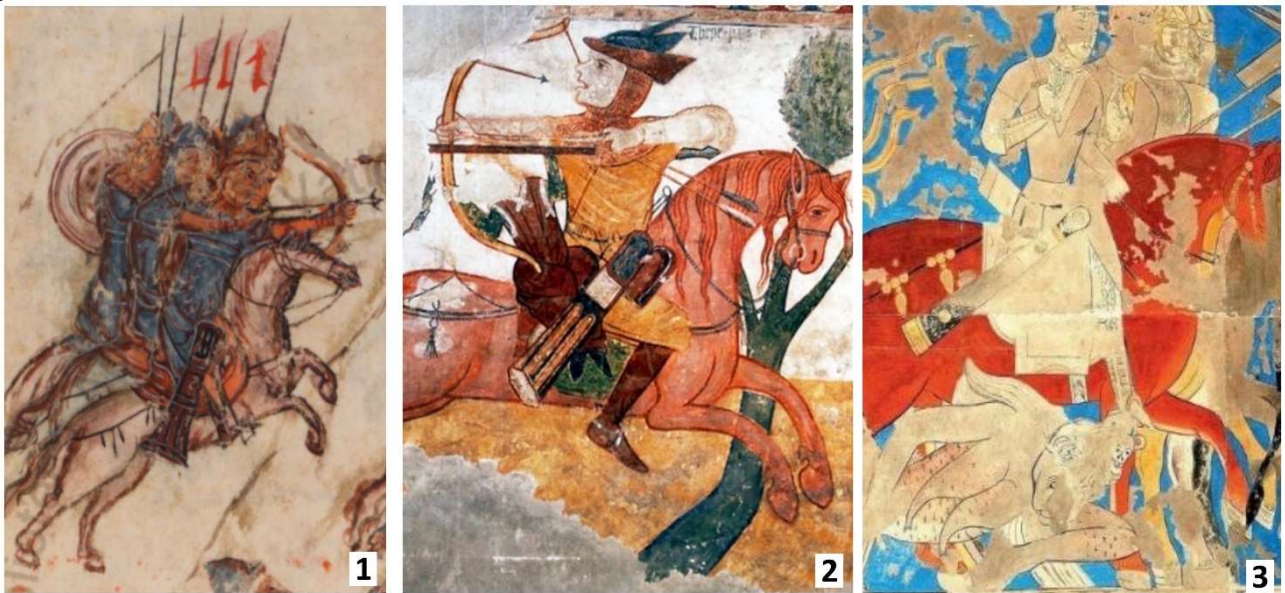

Рис. 2: 1 – Святослав вторгається в Болгарію з печенізькими союзниками. Мініатюра з Хроніки Костянтина Манассія [5]; 2 – фреска з церкви у Велкій Ломниці, Словаччина [2]; 3 – зображення пов’язане з епічним циклом про Рустама. Фреска з Пенджикенту [3]; 4, 5 – Колчан з поховання Орловське 1/5 (реконструкція С. Небрата).

Відсутність в могилі луку, як атрибуту що супроводжує, може пояснюватися дорожнечою зброї. Відомі рядки, в яких один з героїв тюркського билинного епосу вихваляє свій лук, який він придбав, заплативши за нього жеребця, а тятива варта цілого бика [4, с. 82; 1, с. 21]. Виготовлення лука вимагало багато часу, тому використання його в поховальній обрядовості, вочевидь, не передбачало його приміщення в могилу. Зброя могла передаватися у спадок нащадкам. У тюркських народів не тільки лук, але й колчан втілював образ символу влади. Певним символізмом наділені й стріли, які не рідко трапляються в кочівницьких

похованнях. Так, в казахському богатирському епосі «Ер Таргин» герой в поєдинку навмисно влучає стрілою з тупим вістрям не в супротивника, а в його колчан зі стрілами, з метою знищити символ влади героя. В тюркському епосі «Огуз-наме» позолочені стріли та лук виступали в якості ярликів [1 с. 20]. Цікаво, що, сама назва «огузи» лінгвістами виводиться від тюркського «ok-uz» – «люди зі стрілами» [6, с. 156]. Все сказане дозволяє припустити, що в уявленні печенігів колчан та стріли могли слугувати маркером у потойбічному світі, підкреслювали соціальний статус або гендерну роль небіжчика при житті.

Література

1. Aghayev Y. S. Bow and arrows as the symbol of authority and elements of ritual rites of Turkic nations. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences* 5-6, 2015, 18–21.
2. *A leányrabló kun a Szent László legenda falképeről (Kakaslomnic/Vel'ká Lomnica, Szlovákia)*. URL: https://mek.oszk.hu/01900/01948/html/index1128.html?utm_medium=organic&utm_source=yandexsmartcamera (дата звернення: 11.01.2026).
3. Azarpay G. *Sogdian Painting. The Pictorial Epic in Oriental Art*. URL: https://archive.org/details/bub_gb_KVSPEN4ap_0C/page/n241/mode/2up (дата звернення: 11.01.2026).
4. *Kitabi-Dədə Qorqud* /Drezden nüsxəsi əsasında tərtib edəni Ş.A.Cəmsidov. Bakı: Elm., Göytürk, 1999.
5. *The Chronicle of Constantine Manasses. Bibliotheca Apostolica Vaticana*. URL: https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.slav.2 (дата звернення: 11.01.2026).
6. *Етимологічний словник української мови* Т. 4. Київ: Наукова думка, 2003.
7. Забавін В. О. Поховання зрубної культури довгого кургану поблизу села Орловське (з розкопок В. К. Кульбаки). *Донецький археологічний збірник* 13/14, 2009-2010, С. 174–184.
8. Забавін В. О., Небрат С. Г. Розкопки кургану Седоркін на півдні Донецької області. *Донецький археологічний збірник* 21, 2018, С. 175-191.
9. Кульбака В. К., Гнатко І. І., Нікітін В. І. *Звіт про дослідження курганів в зонах новобудов у 1991 р.* Науковий архів ІА НАН України. Фонд експедицій. Спр. 1991/113.
10. Кульбака В., Качур В. *Давні індоєвропейці України в світлі новітніх археологічних досліджень*. Маріуполь, 2002.